

DET TREDJE STEGET

3.1 Avljud

Avljudet innebär vokalförändring och utgörs av olika serier av vokalväxling inom en ordstam. Det utmärker de indoeuropeiska språken och torde vara 4000 - 5000 år gammalt. Avljud möter vi främst i starka verb och i s.k. sammanhörande ord:

Svenska

finna, fann, funnit, jfr även fynd
springa, sprang, sprungit
bryta, bröt, brutit, jfr även brott
bära, bar, burit, jfr även börda

Engelska

begin, began, begun
write, wrote, written
break, broke, broken
find, found, found

Tyska

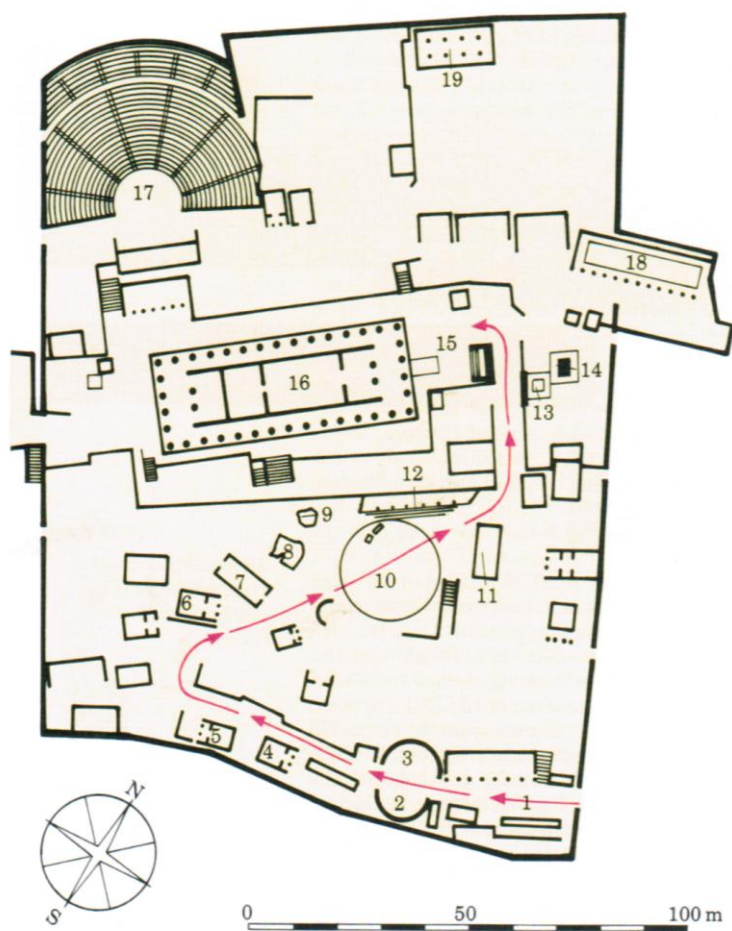
fallen, fiel, gefallen
schreiben, schrieb, geschrieben
reiten, ritt, geritten
rufen, rief, gerufen

Latin

ago, egi, actum handla
eo, ii, itum gå
fido jag litar, foedus fördrag
tegere täcka, toga mantel

Grekiska

φεύγ-ω, ἔ-φυγ-ον fly; avljud ευ/υ
λείπ-ω, ἔ-λιπ-ον lämna; avljud ει/ι
φρήν, φρεν-ός sinne; avljud η/ε
εὖ-φρων, εὖ-φρον-ος glad; avljud ω/ο

Plan över tempelområdet i Delfi. Processionsvägen kantas av monument, bl.a. 5 Sifniernas skattehus, 6 Atenarnas skattehus, 9 Naxiernas sfinx, 12 Atenarnas stoa, 16 Apollontemplet och 17 Teatern.

3.2 Delfi, Apollons hemvist

Delfi ligger högt upp på sluttningen av berget Parnassos, som reser sig 2 457 meter över havet och har en vacker utsikt mot Korintbukten. År 548 f.Kr. förstördes Delfis Apollontempel av en brand. Förlusten av det berömda orakeltemplet drabbade hela den grekiska världen och dess omedelbara återuppbyggande ansågs som en angelägenhet för alla greker. Från alla håll strömmade pengar in, bl.a. från kungarna Kroisos av Lydien och Amasis i Egypten, vilket vittnar om oraklets stora ryktbarhet även utanför Grekland.

Det nya templet stod färdigt år 505 f.Kr. och var nära 24 x 60 meter stort med 6 x 15 kolonner i peristylen. Det var byggt i

dorisk stil. I det östra gavelfältet framställdes Apollons högtidliga ankomst till Delfi tillsammans med sin moder Leto och sin syster Artemis i en vagn dragen av fyra hästar.

Tempelområdet var på båda sidor om processionsvägen fyllt av samlingshus för delegationer från olika städer, s.k. skattehus – det fanns över 20 stycken –, och längs hela vägen stod kolonner, statyer och stayetter. Ett av de vackraste skattehusen var *ön Sifnos skattehus* i jonisk stil med två karyatider (kvinnofigurer) mellan ingångssidans hörnspelare. Runt byggnaden löpte en 64 cm hög fris och i gavelfälten fanns reliefutsmyckningar: östsidans fält föreställde Herakles och Apollons kamp om den delfiska trefoten.

Av *atenarnas skattehus* är så pass mycket bevarat att det har kunnat återuppbyggas. Metoperna, som hade en reliefutsmyckning, är alla återfunna och kopior är uppsatta på den rekonstruerade byggnaden, bl.a. återges på nord- och västsidorna tio av Herakles bragder (originalen finns i museet). I närheten av det stora Apollontemplet finns lämningar av den tio meter höga joniska kolonn som bar en *sfinxstaty*, en gåva från ön Naxos. Man kan också se rester av en polygonal mur (byggd av stenar med många hörn), längs vilken *atenarnas stoa* (byggnad med kolonnader) sträckte sig 28 meter lång. På slutningen ovanför templet stod en stor bronsskulptur föreställande en *körsven med sitt fyrspann*. Den begravdes vid en jordbävning och undgick därför plundring. Skulpturen skänktes av en prins från Syrakusa till minne av hans seger. Detta fynd liksom fynden i övrigt från utgrävningarna i Delfi förvaras i det lokala museet, som är ett av Greklands förnämsta.

Nära tempelområdet finns ett flertal källor, av vilka *Kastalia* är den mest kända. I nordvästra hörnet av helgedomen ligger *teatern* med plats för 5 000 åskådare. Nordväst om själva tempelområdet ligger *stadion*. Där anordnades vart fjärde år de pytiska spelen (firande av Apollons seger över draken Pyton). Tävlingarna ägde rum i idrott och musik men även hästkapplöpningar förekom i en hippodrom nedanför Stadion.

Apollontemplet i Delfi i dorisk stil, i basen 24x60 meter, från år 505 f.Kr. Utsikten över Pleistosdalen är magnifik.

I nordvästra hörnet av tempelområdet i Delfi ligger teatern med plats för ca 5 000 åskådare.

Atenarnas rekonstruerade skattehus i Delfi. Metopernas reliefer föreställer bl.a. Herakles bragder (på skattehuset kopior, originalen i Delfimuseet).

Det östra gavelfältet i ön Sifnos skattehus i Delfi. Det föreställer Herakles och Apollons kamp om den delfiska trefoten, som Apollons prästinna enligt traditionen satt på när hon gav sina orakelsvar.

3.3 Futurum samt dess infinitiv och particip i aktivum och medium

Futurum *aktivum* av en verbstam, som slutar på vokal, bildas på följande sätt: ett **futurmärke -σ-** inskjuts mellan stam och personändelserna för presens aktivum, varvid **kort stamvokal förlängs**. Exempel på futurum av en verbstam som slutar på vokal är **ποιή-σ-ω** 'jag ska göra' (presensstam **ποιε-** 'göra').

stam: ποιε- + stamvokalsförlängning + σ	
ποιή-σ-ω	jag ska göra
ποιή-σ-εις	du ska göra
ποιή-σ-ει	han, hon, den, det ska göra
ποιή-σ-ομεν	vi ska göra
ποιή-σ-ετε	ni ska göra
ποιή-σ-ουσι	de ska göra

De s.k. **k-, p-, t-ljuden** har vart och ett en tonlös, en tonande och en aspirerad variant. De är i nämnd ordning **κ, γ, χ** och **π, β, φ** samt **τ, δ, θ**. Om verbstammen slutar på någon av dessa konsonanter assimileras sådan konsonant framför **σ** enligt följande:

1 stam på k-ljud + **σ** resulterar i en futurform på **ξ**, t.ex. *διωκ-σ-ω > **διώξω** 'jag ska förfölja', *ἀγ-σ-ω > **ἄξω** 'jag ska föra', *ἐχ-σ-ω > **ἔξω** 'jag ska ha'

2 stam på p-ljud + **σ** resulterar i en futurform på **ψ**, t.ex. *πεμπ-σ-ω > **πέμψω** 'jag ska skicka', *τριβ-σ-ω > **τρίψω** 'jag ska riva', *γραφ-σ-ω > **γράψω** 'jag ska skriva'

3 stam på t-ljud + **σ** resulterar i en futurform **σ**, t.ex. *ἀνυτ-σ-ω > **ἀνύσ-σ-ω** (assimilation) > **ἀνύσσω** (dubbelt **σ** förenklas) 'jag ska avsluta', *ψευδ-σ-ω > **ψευσ-σ-ω** > **ψεύσσω** 'jag ska bedra', *πειθ-σ-ω, > **πεισ-σ-ω** > **πείσσω** 'jag ska övertala'.

* Form som inte finns i litteraturen

> har utvecklats till

< har utvecklats ur

Personsuffixen för *futurum medium* är desamma som för presens (S 58 och 63 eller BJ 144). Du bör nu lära in samtliga personändelser:

Futurum medium av λούομαι jag tvättar (mig)	
λού-σ-ομαι	jag ska tvätta (mig)
λού-σ-η (<ε-σαι)	du ska tvätta (dig)
λού-σ-εται	han, hon, den, det ska tvätta (sig)
λου-σ-όμεθα	vi ska tvätta (oss)
λού-σ-εσθε	ni ska tvätta (er)
λού-σ-ονται	de ska tvätta (sig)

Futurum *infinitiv aktivum* heter **ποιή-σ-ειν** '(att) skola göra' och futurum *infinitiv medium* **λού-σ-εσθαι** '(att) skola tvätta (sig)'

Futurum *particip aktivum* bildas med futurmärket **-σ-** och suffixen **-ων, -ουσα, -ον**: nom. **ποιή-σ-ων, ποιή-σ-ουσα, ποιή-σ-ον**, gen. **ποιή-σ-οντος, ποιη-σ-ούσης, ποιή-σ-οντος** etc. 'skolande göra, en som ska göra', jfr avsnitt 2.13 **λείπ-ων, λείπ-ουσα, λείπ-ον, λείπ-οντος** etc.

Futurum *particip medium* bildas på likartat sätt. Verbstammen med lång stamvokal följs av futurmärket **-σ-**, bindevokalen **ο** och suffixet **-μενος, -η, -ον**. Det böjs som ett adjektiv av typ **καλός, καλή, καλόν**: **λου-σ-όμενος, λου-σ-ομένη, λου-σ-όμενον, λου-σ-ομένου, λυο-σ-ομένης, λυοσ-ομένου** etc. 'skolande tvätta (sig), en som ska tvätta (sig)'

Anmärkning

Vissa verbstammar på k-, p-, t-ljud utvidgas i presens med *j-suffix* (jfr lat. presens *cap-i-o* av *cap-/cep-*, sv. väl-j-a, val-de, smör-j-a, smor-de). Ljudlagsenliga förändringar uppstår då i den grekiska presensstammen men endast där (S 14, 2-5 eller BJ 46):

j-suffix	presens med j-suffix	futurum utan j-suffix
π+j > πτ	*κοπ- j- ω > κόπτω	κοπ-σ-ω > κόψω hugga
κ+j > ττ	*φυλακ- j- ω > φυλάττω	φυλακ-σ-ω > φυλάξω bevaka
δ+j > ζ	*σκευαδ- j- ω > σκευάζω	σκευαδ-σ-ω > σκευάσω bereda

Uppgift 1

Läs den grekiska texten högt och översätt sedan!

- 1 Δηλώσω σοι τὴν ὁδόν.
- 2 Οἱ πολλοὶ βίαν μεγάλην ἀεὶ ἔξουσιν.
- 3 Ἐκριβεῖα ἔπαινον κτήσονται.
- 4 Πολλὰ θεάσομαι.
- 5 Δηλώσουσιν ἡμῖν, ἃ μέλλουσι ποιήσειν.
- 6 Ἐπιστολὰς πολλὰς γράσομεν.
- 7 Φιλήσετε τοὺς ἡμετέρους φίλους.
- 8 Πειράσονται ἀνδρείως μάχεσθαι.
- 9 Ἐρωσὶ πάντα νικήσει.
- 10 Τὸ δρᾶμα εὖ εἰσαγόμενον θεάσονται.
- 11 Ὁ ἡμέτερος πατήρ πέμπει τὰς βίβλους.

-
- 1 δηλώω jag visar, omtala – ὁδός, ὁδοῦ, ἡ väg
 - 2 οἱ πολλοί de många = flertalet, majoriteten, massan
βία, βίας, ἡ våld, makt - ἀεὶ alltid - ἔχω jag har
(i futurum urspr. *σεξω men σ har ersatts av spiritus)
 - 3 ἀκριβεία, ἀκριβείας, ἡ noggrannhet – ἔπαινος,
ἐπαίνου, ὁ beröm - κτάομαι *medium* jag förvärrar, 'får'
 - 4 θεάομαι *medium* jag ser (stammens α långt redan i presens)
 - 5 μέλλω jag ämnar (med presens eller futurum infinitiv)
 - 6 ἐπιστολή, ἐπιστολῆς, ἡ brev – γράφω jag skriver
 - 7 φιλέω jag älskar, tycker om
 - 8 πειράομαι (stammens α långt redan i presens) *medium* jag
försöker - μάχομαι *medium* jag strider - ἀνδρείως modigt
 - 9 ἔρωσ, ἔρωτος, ἡ kärlek – πάντα neutr. plur. av πᾶς,
παντός 'all, varje' - νικάω jag segrar, övervinner
 - 10 δρᾶμα, δράματος, τό drama - εὖ *adverb* 'väl' - εἰσάγω
jag framför
 - 11 πατήρ, πατρός, πατρί, πατέρα ὁ fader - πέμπω
jag skickar - βίβλος, ου, ἡ bok

forts. STEG 3 b